

A magyar jogász-nyelvész képzés létjogosultsága: versenyképesség az Európai Unió intézményeinél

Hettinger Sándor

Az idegen nyelvtudás manapság alapvető feltétele annak, hogy felsőoktatásban diplomát szerezzünk. Nincs ez másképp a jogászképzésben sem. Arról viszont nem szól a fáma, hogy az osztatlan képzésben tíz féléven át felhalmozott elméleti tudás és a kimeneti szintként megkövetelt egyetlen államilag elismert, a közös európai nyelvi referenciakeret (a továbbiakban: KER) szerinti B2 szintű komplex középfokú nyelvvizsga elegendő-e ahhoz, hogy a frissen végzett hallgató jogász-nyelvészként elhelyezkedjen az Európai Unió fő intézményeinél. Ugyanis olyan jogászokról beszélünk ehelyütt, akik jogi végzettséggel rendelkeznek, és legalább két idegen nyelvet felsőfokon (KER C1 szint) művelnek az EU 24 hivatalos nyelve, illetve munkanyelve közül¹ (egyikük célszerűen az angol vagy a francia). Ők gondoskodnak arról, hogy az uniós szintű jogi normák minden tagállamban és minden hivatalos nyelven ugyanazt az értelmet hordozzák, mivel fordításaik nem egyszerű szöveggént, hanem jogi kötőerővel (*juridiquement contraignant*) is rendelkeznek². A következőkben kísérletet teszünk arra, hogy körvonalazzuk a fenti problémát.

Ennek megfelelően először áttekintjük a hazai lehetőségeket az Emberi Erőforrások Minisztériuma (a továbbiakban: EMMI) által közzétett mesterképzési szakok legújabbán közzétett jegyzéke szerint, majd pedig ezt összevetjük az EU által kiírt, időszakonként adott nyelvekre vonatkozó jogász-nyelvész köztisztviselői állásra vonatkozó versenyvizsgakövetelményekkel.

Az EMMI által kiadott jegyzék meghatározza a mesterképzési szakok képzési és kimeneti követelményeit (a továbbiakban: KKK-rendelet)³. Az alapképzési szakok részletes ismertetésétől a jelen írásmű céljaihoz igazodva eltekintünk, hiszen a jogászképzés továbbra is

---

¹ http://ec.europa.eu/education/policy/linguistic-diversity/official-languages-eu_hu

² Ingemar Strandvik: EU Translation — Legal Translation in Multilingual Lawmaking, 2013, 31-37.old Forrás: <http://www.prevodi.rs/sr/zbornik-radova-2013/eu-translation-m-legal-translation-in-multilingual-lawmaking/>

³ 18/2016. (VIII.5.) EMMI rendelet a felsőoktatási szakképzések, az alap- és mesterképzések képzési és kimeneti követelményeiről

osztatlan képzésként szerepel a nyilvántartott képzések körében. Mégis itt érdemes megemlíteni, hogy az alapképzések között a jogi képzési területhez az alábbi szakok tartoznak: az igazságügyi igazgatási alapképzési szak (Judicial Administration)⁴, valamint a munkaügyi és társadalombiztosítási igazgatási szak (Employment Relations and Social Insurance Administration)⁵. E szakok elvégzése, mivel a versenyvizsga-követelmények szerinti jogi végzettséget⁶ nem ad, kívül esnek vizsgálódásunk hatókörén.

Ami a mesterképzési szakokat illeti, a KKK-rendelet 4. sz. Melléklete hat különböző szakot határoz meg a jogi képzési területen. A rendelet az általános és közismert jogász osztatlan szakot az alábbiakban határozza meg: mesterfokozattal, 10 féléven át tartó tanulmányaik során a hallgatók okleveles jogászokká (Jurist) válnak, valamint az oklevél doktori cím (dr. jur.) használatára jogosítja fel őket. Kifejezetten elméletorientált képzésről van szó (70-80%), holott a rendelet ettől eltérően határozza meg az egységes jogász mesterképzés célját. A következőket olvashatjuk: az állam célja, hogy olyan jogászokat képezzen, akik „az állam- és jogtudomány, valamint a jogász tevékenységekhez kapcsolódó más társadalomtudományok alapjainak birtokában, a jogrendszer főbb jogterületeinek és jogintézményeinek, az állam működésének, a jogalkotás és a jogalkalmazás módszereinek ismeretében, korszerű szakismereteikre és jogász műveltségükre tekintettel **alkalmasak** az állami és magánszférában **jogász tevékenységre**,

---

⁴ végzettségi szint: alap- (BA-) fokozat; szakképzettség: igazságügyi szervező (Judicial Administration Manager); 6 félév. A képzés célja igazságügyi szervezők képzése, akik jogi, különösen eljárásjogi alapismereteik, a jogi informatika gyakorlati és az igazságügy szervezetére és ügyvitelére vonatkozó ismereteik birtokában alkalmasak arra, hogy közreműködjenek igazságügyi döntések előkészítésében és végrehajtásában. Felkészültek tanulmányaik mesterképzésben történő folytatására.

⁵ végzettségi szint: alap- (BA-) fokozat; szakképzettség: munkaügyi és társadalombiztosítási szakember (Employment Relations and Social Insurance Expert); 6 félév. A képzés célja munkajoggal, munkaügyi kapcsolatokkal (tág értelemben vett munkaerő-piaci ismeretekkel) és szociális joggal, társadalombiztosítással (tág értelemben szociális ellátásokkal) összefüggő feladatokat elvégző munkaügyi és társadalombiztosítási szakemberek képzése, akik képesek munkaügyi és munkaerő-piaci kapcsolatok alakításában, munkajogi és társadalombiztosítási, szociális ügyek intézésében közreműködni. Felkészültek tanulmányaik mesterképzésben történő folytatására.

⁶ Rendszerint valamely adott tagállam egyetemi szintű (MA) képzését követelik meg a versenyvizsgára való jelentkezéshez. Ez Magyarországon a 10 féléves osztatlan jogászképzés teljesítése, illetve az erre épülő specializáltabb mesterképzési szakok valamelyikének elvégzésével lehetséges. Csak kitekintés kedvéért, a 2017-es versenyvizsgán keresett nyelvek szerinti jogi végzettségre a következő példákat találhatjuk: spanyol nyelvű (ES) jogász-nyelvész (AD 7) *Graduado en Derecho o Licenciado en Derecho* (A Bologna-rendszer szerinti mesterképzésnek megfelelő egyetemi vagy egyéb felsőoktatási intézmény szerinti felsőfokú végzettség, szakvizsga nélkül); görög nyelvű (EL) jogász-nyelvész (AD 7): *Πτυχίο νομικής* (jogi diploma, elvileg itt a BA szintű alapképzés is megfeleltethető); olasz nyelvű (IT) jogász-nyelvész (AD 7): *Laurea in giurisprudenza* (*laurea di vecchio ordinamento, laurea specialistica, laurea magistrale*) (A Bolognai rendszernek megfelelő felsőfokú alap- (DL), speciális (LS) vagy szakjogász (LM) képesítés); litván nyelvű (LT) jogász-nyelvész (AD 7): *Teisės bakalauras ar teisės magistro diplomą arba juos atitinkantis diplomą, suteikiantis teisėininko kvalifikaciją* (jogi felsőoktatási tanulmányok befejezését igazoló BA vagy MA oklevél); máltai nyelvű (MT) jogász-nyelvész (AD 7): *Diploma ta' Nutar Pubbliku (N.P.)* (közjegyzői diploma), *Dottorat fil-Liġi (LL.D.)* (a magyarhoz hasonló dr. jur. címmel járó MA diploma megszerzése); illetve svéd nyelvű (SV) jogász-nyelvész (AD 7): *Juridisk universitetsutbildning på svenska: jur.kand.-examen, juristexamen eller motsvarande* (svéd felsőoktatásban szerzett MA, BA diploma, vagy annak megfelelő jogi végzettség)

gyakorlati tapasztalatok megszerzésével, szakmai továbbképzéssel a jogi szakvizsgához kötött munkakörök betöltésére.”⁷ (Kiemelés tőlem.) A fenti mondat utolsó fordulatóban a gyakorlati tapasztalatok megszerzése kerül előtérbe, hiszen az elméleti munkakörök betöltése mellett (egyetemi oktatás, tudományos-kutatói munka) döntő arányban a jogi szakvizsgához kötött munkakörök betöltése a végső cél. Ehhez társul még a KKK 2013-as változatához⁸ képest új elemeként megjelenő célkitűzés is: a végzett jogászok „részt tudnak venni a nemzetközi- és különösen az európai térben a gazdasági, társadalmi, államközi és civil szféra problémáinak megoldásában és szervezésében.” Ez a célkitűzés alapot nyújthat ahhoz, hogy kiváló nyelvtudással a jogvégzett hallgatók rész vehessenek az Unió által időről időre meghirdetett versenyvizsgákon, hogy jogász-nyelvészként építhessék karrierjüket. A kérdés viszont az, hogy az 5 évig tartó túlnyomórészt elméleti alapokat nyújtó jogászképzés valóban elegendő a jelenlegi formájában a jogász-nyelvész pályára való felkészítéséhez. Valószínűsíthető a nemleges válasz. A jogász-nyelvész munkája ennél speciálisabb területeket ölel fel, és elengedhetetlen a kiváló (a KER szerinti C1 szintű) idegen nyelvtudás is legalább két idegen nyelven. Dióhéjban az alábbiakat lehet itt megemlíteni: amellett, hogy fordításaikkal biztosítsák azt, hogy a jogszabályok szövege mind a 24 hivatalos nyelven megegyező minőségű legyen, és az egyes nyelvi variánsok harmonizáljanak egymással, feladatuk sokkal összetettebb a pusztán lingvisztikai feladatok ellátásánál. Például a parlamenti szakbizottságokban részt vesznek a jogszabályok megszövegezésében, illetve az elkészült anyagokat anyanyelvükön is lektorálják. Aggályos megszövegezés esetén véleménynyilvánítási jogukkal változtatási javaslatot tehetnek a megszövegezésre. Az uniós szaknyelv megfelelő használatának az ösztönzésével hozzájárulnak az egységesülő (de még korántsem egységes) szaknyelvi (nemcsak jogi) terminológia konszolidációjához. Ami pedig további befolyást is lehetővé tesz a számukra az az, hogy a jogi normák megszövegezésének egyre korábbi szakaszába is bevonják őket, amely során nemcsak jogi ismeretüket, hanem egyéb tapasztalataikat, esetleg diplomáciai készségüket is latba vetve járulhatnak hozzá a végleges szövegváltozat kialakításához⁹.

⁷ 4. sz. Melléklet a 18/2016. (VIII.5.) EMMI rendelethez

⁸ 8/2013. (I. 30.) EMMI rendelet, melyet a 18/2016. (VIII.5.) EMMI rendelet módosított

⁹ Az EPSO versenyvizsga-felhívásában a következőket lehet olvasni a betöltendő munkakörrel felhívás I. Mellékletében: „Az Európai Unió intézményei olyan magasan képzett jogászokat keresnek, akik képesek arra, hogy a versenyvizsga nyelvén európai uniós jogi szövegeket ellenőrizzenek legalább két másik nyelv alapján, valamint, hogy az európai uniós jogi aktusok minőségi szövegezésének biztosítása érdekében jogszabály-szövegezési tanácsokat adjanak. A jogász-nyelvészek munkájához hozzátartozik az általános számítógépes és egyéb irodatechnikai eszközök használata.

A jogász-nyelvészek a jogalkotási eljárásokat azok teljes folyamatában figyelemmel kísérik, és tanácsadóként járnak el a szövegezés minőségének, valamint a jogalkotási aktusokra vonatkozó alaki követelmények tiszteletben tartásának biztosítása érdekében. Emellett a versenyvizsga nyelvén ellenőrzik a már lefordított és lektorált jogszabályok egyéb nyelvi változatokkal való nyelvi és jogi megfelelését. A munkakör magában foglalja a jogalkotási eljárás különböző résztvevőivel történő rendszeres kapcsolattartást.”

A KKK-rendelet egyebekben még öt szakot sorol fel, amely az osztatlan jogászképzésre épülve további specializációra ad lehetőséget, illetve a nyelvtudást is alapul veszik. Az alábbiakban ezeket vesszük sorra.

A régi szabályozásból átemelt két mesterszakkal kapcsolatban a következő információkat közli a rendelet: kriminológiai mesterfokozattal (Criminology) 4 félév alatt okleveles kriminológussá válhat az ember. A KKK-rendelet az alábbiakban határozza meg a képzés célját: „jogi és társadalomtudományi felkészültséggel, interdiszciplináris ismeretekkel rendelkező kriminológus szakemberek képzése, akik képesek a bűnelkövetők társadalmi integrációját, illetve az áldozatsegítést szolgáló, felsőfokú végzettséget igénylő munkakörök betöltésére, a kriminálpolitika részterületein (büntetőpolitika, bűnmegelőzés, áldozati politika és a bűnözés elleni nemzetközi fellépés) a jogállami követelményeknek megfelelő és a társadalmi integrációt szolgáló döntéshozói, irányítási, tervezési, szervezési, elemzői, szakértői feladatok elvégzésére, valamint a bűnözés, annak megjelenési formái, a bűnelkövetővé, illetve áldozattá válás, bűnmegelőzés és a büntető igazságszolgáltatás működésének kutatására.”¹⁰ Ezen a területen ha nem is a nyelvi követelmények kerülnek előtérbe, az interdiszciplinaritás annál inkább kulcsszerepet játszik.

Munkaügyi és társadalombiztosítási igazgatási szakon (Labour Relations and Social Security Administration) szintén 4 félév alatt okleveles munkaügyi és társadalombiztosítási szakember (Labour Relations and Social Security Expert) minősítés szerepel az oklevélben. A képzés célja „munkaügyi és társadalombiztosítási szakemberek képzése a munkaügy és a társadalombiztosítás területén, akik jogi és szakmai tudás, képességek, attitűdök, autonómia és felelősség birtokában alkalmasak arra, hogy közreműködjenek a hazai és nemzetközi munkaügyi kapcsolatok alakításában, társadalombiztosítási és egyéb szociális jogi ügyek intézésében. Megfelelő szakmai és vezetői felkészültséggel rendelkeznek, legjobb tudásuk szerint elkötelezetten szolgálják és képviselik a szakmai érdekeket.”¹¹ Míg a kriminológus szaknál a jogági specializáció a büntetőjog területe, itt a munkajog és társadalombiztosítás területe képezi a fővonalat, illetve ezen belül specializálódhatunk munkaügyi kapcsolatokra vagy társadalombiztosítási igazgatásra. A nyelvi követelmények szintén az Európai Közös Referenciakeret szerinti B2 kimeneti nyelvi szintet elérő nyelvtudás és annak megfelelő nyelvvizsgabizonyítvány megléte.

---

¹⁰ 4. sz. Melléklet a 18/2016. (VIII.5.) EMMI rendelethez

¹¹ 4. sz. Melléklet a 18/2016. (VIII.5.) EMMI rendelethez

Új szakként jelentkezik a kodifikátor mesterképzési szak (Legal Regulation in Public Administration), amely során a hallgatók okleveles kodifikátorokká (Legal Expert in Regulation) válnak 2 félév alatt. A képzés célja a többek között a központi államigazgatási szervek tevékenységéhez kapcsolódó szabályozási feladatokra való felkészítés, illetve a jogi normák előkészítési és alkotási feladatainak megoldása. Ez az a szak, amely segítségével a jogász-nyelvész jogalkotási készségekre tehet szert, habár a nyelvi követelmény nem haladja meg a középfokú komplex nyelvvizsga szintjét.

Utolsó két lehetőségként, amely talán közelebb vihet bennünket a jogász-nyelvész pálya megalapozásához, említsük meg a rendeletbe újdonságként bekerülő, az osztatlan jogászképzésre épülő európai és nemzetközi üzleti jog, valamint az összehasonlító állam- és jogtudományok szakokat.

Elsőként az európai és nemzetközi üzleti jog szakot (European and International Business Law) érdemes megemlíteni. A hallgatók a képzés elvégzését követően oklevelükben az európai és nemzetközi üzleti mesterjogász (European and International Business Lawyer) elnevezést olvashatják. A képzési idő 2 félév, mely terjedelménél fogva gyakorlatorientált képzést tesz lehetővé (60-70%). Olyan jogászok lesznek belőlük, akik építve eddig megszerzett (elméleti és gyakorlati!) tudásukra ismerik a speciális joganyagot, az EU mechanizmusait, ezentúl pedig munkanyelvként alkalmazható angol nyelvi szakismerettel rendelkeznek, mivel a képzés angol nyelven folyik. Ez a nyelvtudás kiindulópont lehet a jogász-nyelvész ambíciókat űző hallgató számára, mivel alapot ad az angol jogi szaknyelv elsajátításához, és a jogi ismeretek további elmélyítéséhez is.

Végül említsük meg az összehasonlító állam- és jogtudományok szakot (Comparative Law). 2 félév alatt összehasonlító jogi mesterjogásszá (Expert in Comparative Law) válhat az, aki elvégzi ezt a szakot. A szakon belül további specializáció lehetséges nemzetközi vállalati jog és annak kelet-közép-európai sajátosságai, valamint nemzetközi és európai közigazgatás területén. A képzés célja „olyan jogászok képzése, akik jogi szakképzettségükre, elméleti és **gyakorlati** tudásukra építve ismerik az Európai Unió és a közép-európai uniós tagállamok jogrendjét, akik ügyvédként a gazdasági életben vagy az Európai Unió intézményeiben, illetve az egyes tagállamok közigazgatásában helyezkedhetnek el.”¹² (Kiemelés tőlem.) Míg a hallgatók képzésük során a jogász-nyelvészi szakma felé az EU jogrendjének, és

---

¹² 4. sz. Melléklet a 18/2016. (VIII.5.) EMMI rendelethez

intézményeinek ismeretére alapozva talán a legnagyobb eséllyel indulhatnak, a nyelvi követelmény azonban megreked az EU valamely hivatalos nyelvének B2 szintű ismereténél.

E jelenleg hatályos hazai követelményrendszer rövid áttekintése után nézzük meg, milyen feltételek teljesítése szükséges a jogász-nyelvész munkakör betöltéséhez uniós szinten, és ebből mennyi feleltethető meg a hazai kínálatnak.

Az Európai Személyzeti Felvételi Hivatal (EPSO) 2017. január 12-i regisztrációs határidővel nyílt versenyvizsga-felhívást tett közzé az Európai Unió Hivatalos Lapjában.¹³ Ugyan a magyar nem szerepel közöttük, de érdemes megnézni egy kicsit közelebbről is, hogy mit is takar ez a versenyvizsga (concours). Az EPSO nyílt versenyvizsgákat szervez az Európai Parlamentbe és a Tanácsba tisztviselőként, „jogász-nyelvész” beosztásba (AD besorolási csoportba) felvehető pályázók tartaléklistáinak összeállítása céljából. Az általános pályázati feltételek a következők: EU-tagállami állampolgárság, katonai szolgálatra vonatkozó jogszabályok szerinti kötelezettségeinek teljesítése, valamint megfelelés a betöltendő munkakör ellátásához szükséges erkölcsi követelményeknek.

Speciális feltételként rögtön a nyelvi követelményekre helyeződik a hangsúly. Az első (anya-) nyelv C2 szintű (proficiency – mesterfokú) ismerete, a második nyelv kötelezően az angol C1 (felsőfokú) ismerete, harmadik nyelv jelenleg pedig a francia, a német, az olasz, a lengyel vagy a spanyol nyelv legalább C1 szintű ismerete. Ez utóbbi követelmény annyiban módosul, hogy ez a nyelv nem lehet azonos az első nyelvvel. A felvett pályázók az esetek döntő többségében angol nyelvű dokumentumokkal dolgoznak. A harmadik nyelvre vonatkozó többi választási lehetőséget a szolgálatok működési igényeinek megfelelően választják meg. A dolog pikantériájához tartozik még, hogy szakmai tapasztalatot nem követelnek meg a pályázat benyújtásához, bár a III. Mellékletben található leírás ezt lehetővé teszi.

A versenyvizsga többlépcsős: a szövegértési, matematikai-logikai, absztrakciós és nyelvi szövegelemző készséget mérő számítógépes tesztet írnak meg a pályázók. A feladatonként meghatározott minimum pontszámot el nem érő pályázók kiesnek a vizsga további, az értékelő központban (assessment centre) lebonyolított részéből. A legmagasabb pontszámot elérő vizsgázók ezt követően fordítási vizsgára kapnak meghívást, amelyre az EPSO által akkreditált központjainak egyikében kerül sor. Itt két óra alatt jogi szöveget kell második nyelvről (jelen esetben angolról) első nyelvre (anyanyelvre) fordítani. A legsikeresebbeket az értékelő központ

---

¹³ Az Európai Unió Hivatalos Lapja C 457 A/1, 2016.12.8. HU V. rész Közigazgatási eljárások

kiválasztja, hogy másfél napban részt vegyen első, második és harmadik nyelvén. Az értékelőközpontban négy vizsgára kerül sor: van egy készségalapú interjú, amelyet csoportgyakorlat követ a pályázó második nyelvén. Ezt követően szóbeli prezentáció következik, majd kérdések és válaszok következnek a pályázók speciális munkaköri készségeivel kapcsolatosan. Itt kerül sor európai uniós jogi ismereteivel kapcsolatban az általános és speciális készségek felmérése céljából, a pályázó első nyelvén; valamint egy, a pályázó harmadik nyelvén megfogalmazott szövegnek az első nyelven történő összefoglalása, valamint a versenyvizsga tekintetében előírt, 50%-os minimum megfeleléshez kötött speciális készségek felmérésére kerül sor.¹⁴

A vizsga után a vizsgabizottság versenyvizsgánként a legmagasabb pontszámot elérőket betűrendben tartaléklistára veszi.

A fentiekből elmondható, hogy a versenyvizsga erősen gyakorlat-orientált, a szakmai és nyelvi követelményeket egyenlő mértékben figyelembe vevő követelményrendszert, szóbeli és írásbeli feladatokat magában foglaló kihívást jelent a magyar jogi diplomával és esetleg több nyelvből is felsőfokú nyelvvizsgával rendelkező pályázók számára. Az, hogy alkalmasak lehetnek-e a magyar pályázók egy ilyen poszt betöltésére, a következő megállapításokat vonhatjuk le: a jogi diploma középfokú nyelvvizsgával önmagában nem elegendő. Az osztatlan képzésre épülő speciális mesterszakok sem nyújtanak, legalábbis nyelvi szinten olyan alapot, amely segítségével sikeresen pályázhatnak a diplomások. Ugyan gyakorlatot a versenyvizsgára jelentkezés nem követel meg, azonban nélküle sikerről nem beszélhetünk. A fő profil tekintetében pedig, ami a fordítási feladatok jelöli, egyéb speciális szakfordítói készségekre és az EU jogi szaknyelv rendkívül alapos ismeretére van ahhoz szükség, hogy jogi végzettséggel rendelkezők jogász-nyelvészekké válhassanak. Ehhez a nyelvvizsgabizonyítvány csak formalitásként vehető számba, mert vele nem lehet lemérni, hogy a jelentkező fordítói készsége mennyire alkalmas az állás betöltéséhez. Ahhoz, hogy itt is sikeresek legyünk, a jogi oktatással összefüggő speciális jogi (angol, francia, német stb.) szakfordítói és szakági képzésre van szükség, amelyhez egyéni szinten is széleskörű szakmai (EU-jogi szakfordítói) gyakorlat szükségeltetik. Ennek megteremtése és gyakorlati megvalósítása pedig a hazai jogi egyetemek

---

¹⁴ 1. Elemző- és problémamegoldó készség - Szóbeli prezentáció Csoportgyakorlat; 2. Kommunikációs készség - Szóbeli prezentáció Készségalapú interjú; 3. Minőségi és eredményes munkavégzés - Szóbeli prezentáció Készségalapú interjú; 4. Tanulási és fejlődési képesség - Csoportgyakorlat Készségalapú interjú; 5. Szervezőképesség, az elvégzendő feladatok rangsorolásának képessége - Szóbeli prezentáció Csoportgyakorlat 6. Munkabírási és rugalmasság Szóbeli prezentáció Készségalapú interjú; 7. Együttműködési képesség - Csoportgyakorlat Készségalapú interjú; 8. Vezetői készség - Csoportgyakorlat Készségalapú interjú

feladata kell, hogy legyen akár az alapképzést kiegészítő külön képzés vagy az alapképzés részét képező stúdiók formájában.